

Pia Lohikoski vas

Kirjallinen kysymys EU:n kriittisten raaka-aineiden asetuksen toimeenpanon seuraamuksista kansalliselle luonnonsuojelulle

Eduskunnan puhemiehelle

Hallituksen esitys kriittisten raaka-aineiden hankkeiden yhteyspisteestä ja strategisten hankkeiden etusijasta (HE 196/2024 vp) astui voimaan hiljattain, 24. helmikuuta 2025. Esityksellä toimeenpantiin EU:n kriittisten raaka-aineiden asetusta, jossa säädetään niin kutsuttujen strategisten hankkeiden etusijasta ympäristönsuojelulain ja vesilain mukaisissa lupamenettelyissä. Käytännössä asetus mahdollistaa poikkeamisen kansallisen luonnonsuojelulain sekä lintu-, luonto- ja vesipuitedirektiivien suojelumääräyksistä. Strategisten hankkeiden katsotaan olevan erittäin tärkeän yleisen edun mukaisia ja tämä on kriteeri, jolla poikkeamista voidaan perustella.

Euroopan komissio myönsi maaliskuussa strategisen hankkeen aseman kuudelle Suomessa sijaitsevalle hankkeelle, joiden osalta valtioneuvosto ei ollut käyttänyt sille kuuluvaa kansallista vastustamisoikeutta. Strategisen hankkeen asema myönnettiin muun muassa Sodankylään sijoittuvalle Sakatin kaivos- ja jalostushankkeelle. Kaivosta suunnitellaan suoraan Viiankiaavan alle. Viiankiaapa on yksi Suomen ja koko Euroopan viimeisistä luonnontilaisista aapasista, ja siten ekosysteeminä mittaamattoman arvokas. Se on suojeltu EU:n Natura 2000 -verkostolla ja Suomen kansallisella soidensuojeluohjelmalla ja on siten sekä EU:n että kansallisen lainsäädännön mukaisesti luonnonsuojelualue. Maanalaisella kaivoksella voi olla vaikeasti ennustettavia ja peruuttamattomia seurauksia Viiankiaavan kaltaiselle ekosysteemille. Asiantuntija-arvioiden mukaan Viiankiaapa ei selviäisi kaivostoiminnasta vahingoittumatta.

Sakatin kaivos havainnollistaa sitä, miten kriittisten raaka-aineiden asetuksella heikennetään luonnonsuojelua. Asetuksessa kyllä linjataan, että strategisissa hankkeissa tulee varmistaa korkea ympäristönsuojelun taso, mutta käytännössä komissio on näyttänyt vihreää valoa hankkeille, jotka eivät ole ympäristön kannalta kestäviä. Esimerkiksi Suomen luonnonsuojeluliitto on käynnistänyt uudelleentarkastelumenettelypyynnön, jolla pyydetään komissiota varmistamaan, että se on noudattanut niin kansallista kuin EU-ympäristölainsäädäntöä myöntäessään strategisen hankkeen statuksen muun muassa Sakatin kaivoshankkeelle. Jos edes kaksinkertaisesti suojeltu luontoalue ei ole turvassa kaivostoiminnalta, mitä suojelu enää tarkoittaa?

Mineraaleille on suuri kysyntä ja niiden tarve tulee lähitulevaisuudessa kasvamaan, mutta Viiankiaavan kaltaiset luonnonsuojelualueet on pakko pystyä rajaamaan kaivannaistoiminnan ulkopuolelle. Ylipäätään EU:n kriittiseksi tai strategiseksi luokittelemia raaka-aineita ei tule voida kaivaa ympäristön kustannuksella. Esimerkiksi paljon puhuttavaan Sokliin ei tule perustaa kaivosta, jos ympäristövaikutusten arvioinnissa todetaan, että kaivostoiminnalla voidaan aiheuttaa

Kirjallinen kysymys KK 246/2025 vp

peruuttamatonta tuhoa alueen ympäristölle. Soklin ahot ovat luontotyyppinä ainutlaatuisia, harvinaisempia kuin useimmat luonnonsuojelulain suojelemat luontotyytit. Pelkän mineraalille myönnetyn kriittisen tai strategisen aseman ei tulisi itsessään olla riittävä peruste luonnonsuojelumääräyksistä poikkeamiselle. Neitseellisten raaka-aineiden ylikulutuksen selkeän vähentämisen ja luonnonsuojelun tulisi olla ensisijaisia tavoitteita.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Millaisin keinoin ja kriteerein valtioneuvosto pitää huolen siitä, että strategisen aseman saaneita kaivoshankkeita ei toteuteta, mikäli niillä heikennetään ympäristönsuojelun tilaa ja

aikooko valtioneuvosto käyttää kansallista toimivaltaansa rajatakseen Viiankiaavan kaltaiset, luontoarvoiltaan korvaamattomat alueet kriittisten raaka-aineiden asetuksessa tarkoitettuna strategisesti tärkeän kaivannaistoiminnan ulkopuolelle?

Helsingissä 13.8.2025

Pia Lohikoski vas